

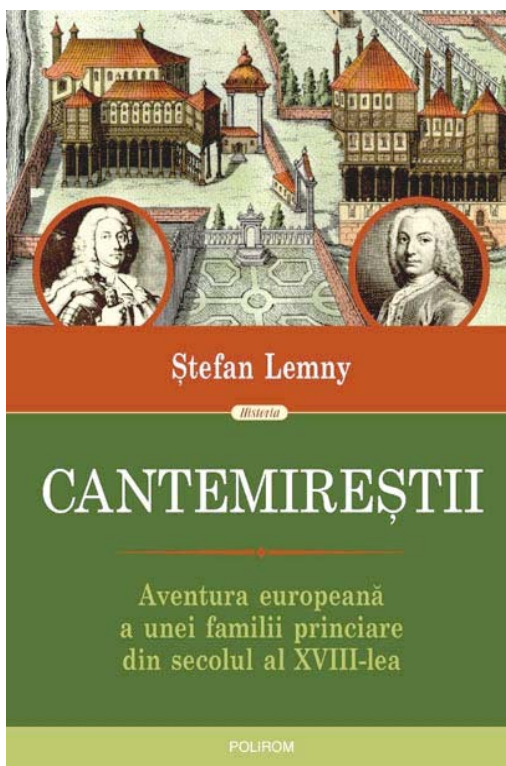
ȘTEFAN LEMNY, *Cantemireștii: aventura europeană a unei familii princiare din secolul al XVIII-lea*, cu o prefață de Emmanuel Le Roy Ladurie, traducere din lb. franceză de Magda Jeanrenaud, Editura Polirom, București, 2010, 326 p.

Istoricul român Ștefan Lemny, care trăiește la Paris de mulți ani, a publicat în 2009 lucrarea intitulată *Les Cantemir: l'aventure européenne d'une famille princière au XVIII-e siècle*. Ea a fost tradusă în limba română sub numele *Cantemireștii*. Publicată în 2010 cu ocazia sărbătoririi a 300 de ani de la urcarea pe tronul Moldovei a lui Dimitrie Cantemir, scrierea lui Ștefan Lemny este o contrapondere la cartea puțin informată, cu multe erori, semnată de Teodor Dinu (*Dimitrie Cantemir și Nicolae Mavrocordat: rivalități politice și literare la începutul secolului XVIII*, Ed. Humanitas, București, 2011).

Ștefan Lemny, însă, și-a propus și a reușit să realizeze o carte despre cele mai de seamă figuri ale familiei Cantemir, Dimitrie Cantemir și fiul său, Antioh Cantemir. Lucrarea, adresată atât publicului din Franța

sau de limbă franceză, cât și celui din România, discută documentat o serie de probleme legate de cei doi: pune problema numelui familiei și ajunge la concluzia că acesta este de origine autohtonă, moldovenească, nu de origine tătarască, așa cum a susținut, poate din snobism, Dimitrie Cantemir.

În ceea ce privește data nașterii acestuia din urmă, Lemny arată că anul 1673 este relativ incert. Cu toate acestea, îl acceptă ca urmare a opiniei generale îndreptată către acel moment din viața viitorului domn. Sigură este numai ziua nașterii – 26

octombrie – Sfântul Dumitru, de unde și numele primit de acest Cantemir. Remarcabil este că discutând problema educației viitorului domn arată că aceasta a fost o principală preocupare a părinților săi. Constantin Cantemir, tatăl lui Dimitrie, era un bătrân oștean, înzestrat cu o inteligență nativă, care i-a permis să se ridice pe câmpul de luptă până la ocuparea tronului Moldovei. Paralel, trebuie remarcat talentul pentru limbi străine al lui Constantin Cantemir – acesta vorbea limba polonă și limbile tătară și turcă. Este impresionat că, în aceste ultime două limbi, putea vorbi atât de nuanțat încât a fost tălmăci între solii tătarilor și turcilor și boierii moldoveni. Această informație stârnește și azi uimirea, dacă se are în vedere că domnul Constantin Cantemir era analfabet, știind doar să se iscălească cu dificultate. În schimb, mama lui Dimitrie, Ana Bantăș, a treia soție a lui Constantin Cantemir, era o femeie extrem de cultivată.

Pentru Dimitrie a fost adus ca profesor eruditul grec Ieremia Cacavela. Acesta petrecuse câțiva ani la Facultatea Artelor – Colegiul grecesc de la Cambridge. Probabil acolo a învățat latinește, limbă de comunicare între toți intelectualii epocii. De la Ieremia Cacavela a învățat și Dimitrie să se exprime într-o elegantă limbă latină, în care va redacta o serie dintre operele sale. Ștefan Lemny a accentuat mult această perioadă de formație a lui Dimitrie Cantemir. A avut dreptate. Perioada de formare a fost extrem de importantă pentru viitorul domn. Ea, probabil, a pus bazele structurii mentale a viitorului prinț al cărții. Dimitrie Cantemir a cunoscut o primă perioadă de prinț garant la Istanbul, pentru a asigura sultanii că tatăl său nu va trăda. Curând va fi înlocuit de fratele său major Antioh. La moartea tatălui – domnul Constantin Cantemir – Dimitrie a preluat pentru scurt timp tronul. În contextul luptelor dintre facțiunile boierești și al dușmăniei lui Constantin Brâncoveanu, a putut rezista numai trei săptămâni. A fost obligat să plece din nou la Istanbul. Acolo și-a continuat instrucția intelectuală. Ceea ce precizează autorul cărții de față este că Dimitrie s-a instruit în special în mediul intelectual otoman. Astfel, se corectează afirmația că ar fi învățat la Marea Școală a Patriarhiei din Istanbul. Era imposibil: patriarhul oecumenic Chiril al II-lea nu avea fondurile necesare să întrețină Școala și, ca atare, o închisese.

Dimitrie Cantemir a profitat de pe urma contactelor cu *ulama* din Istanbul și cu ambasadorii Olandei și ai Franței. El și-a cumpărat în Istanbul, pe malurile Bosforului, un splendid palat pentru care a plătit 25 000 galbeni. În felul acesta se spulberă legenda că tatăl său ar fi murit sărac. Dimitrie Cantemir și-a amenajat palatul cu mult gust. În interiorul lui a putut organiza serate atractive. El, personal, cânta la un instrument numit tambură, un fel de chitară orientală. Muzica lui a fost atât de apreciată, încât se mai transmite și azi la posturi de radio din Turcia. După o luptă vie cu familia Mavrocordat, în anul 1710 Dimitrie a reușit să ocupe tronul Moldovei. Nu era idealul său. El ar fi dorit să devină domnul Țării Românești. A fost împiedicat de abilul Constantin vodă Brâncoveanu. Influențat de ambasadorul Rusiei la Istanbul, contele Tolstoy, Dimitrie a încheiat o alianță cu Petru I. Ea s-a soldat cu înfrângerea din lupta de la Stănilești (1711). Consecința a fost refugierea domnului moldovean în Rusia. Acolo a ajuns la maximul realizărilor sale intelectuale.

După ce, în 1698, publicase primul său roman, *Divanul*, după ce în 1703 scrisese *Istoria Ieroglifică*, în care îl idealizează pe fratele său Antioh, în Rusia, după 1714, poate să pună la punct *Istoria Imperiului Otoman*, *Descrierea Moldovei* și *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*. Sunt, toate, lucrări care i-au făcut și îi fac cinste, căci niciodată nu a uitat că este moldovean. Tocmai pentru a-și aminti originea a

ales ca rezidență orașul Harkov, aflat la mijlocul distanței dintre Moldova și Moscova. A devenit consilier personal al țarului Petru I, ajutându-l cu numeroase informații în campania țarului de cucerire a Transcaucaziei. Dimitrie și-a educat copiii în mod strălucit. Fiica sa, Maria, era extrem de cultivată, situație care l-a impresionat pe țarul Petru I. Antioh, fiul lui Dimitrie Cantemir, care purta acest prenume de la unchiul său patern, a fost strălucit educat și format de tatăl său. În 1731 el a făcut parte din grupul de ofițeri care a ajutat-o pe țarina Ana să se mențină pe tron.

Ștefan Lemny relevă că răsplata pentru tânăr a constat în numirea ca ambasador al Imperiului țărilor la Paris. Acolo tânărul s-a remarcat imediat prin cultura sa, prin cunoștințele solide pe care le avea în domenii ca istoria, filosofia, literatura. Ștefan Lemny arată că tânărul Antioh vorbea de la egal la egal cu Montesquieu, cu Voltaire etc. Antioh a făcut o serie de traduceri din limba franceză în limba rusă și invers. S-a afirmat ca primul poet din epoca modernă a literaturii ruse.

Deși era ambasador al Sankt Petersburgului, el nu a uitat niciodată că este de origine moldoveană. În concluzie, din scrierea remarcabilă a lui Ștefan Lemny, rezultă că Dimitrie Cantemir a rămas prin două nestemate pe care le-a lăsat omenirii: opera sa științifică și fiul său, Antioh.

Radu Ștefan Vergatti